

Корсікова Катерина Геннадіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
Харків, Україна
E-mail: ekaterina38@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9690-8405>

Агєєнко Тетяна Анатоліївна

старший викладач кафедри культурологічних дисциплін та образотворчого мистецтва
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
Харків, Україна
E-mail: tatiana110654@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1867-6175>

Нікуленко Світлана Іванівна

кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурологічних дисциплін та
образотворчого мистецтва
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
Харків, Україна
E-mail: svetlananikulenko1964@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2899-4812>

**Розвиток художньо-творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів
засобами арттерапевтичного малювання**

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою потребою у творчих педагогах початкової школи, здатних підтримувати учнів в умовах швидких світових змін та воєнної дійсності.

Мета статті – розкрити методiku розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів засобами арттерапевтичного малювання, зокрема нейрографічних технік (зентангл (zentangle), дудлінг (doodling) та зендудлінг (zendoodling)).

Методи дослідження включали аналіз наукової літератури, систематизацію та узагальнення теоретичних джерел, педагогічне спостереження за процесом виконання арттерапевтичних вправ майбутніми вчителями.

Зміст статті розкриває теоретичні аспекти розвитку творчості особистості, обґрунтовує специфіку підготовки майбутніх учителів початкових класів як творчих фахівців, а також аналізує вплив сучасної воєнної дійсності на психоемоційний стан дітей та необхідність використання арттерапевтичних методів для їх підтримки. Детально охарактеризовано сутність, принципи та можливості практичного застосування технік зентангл, дудлінг та зендудлінг у контексті розвитку художньо-творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Результати проведеного дослідження засвідчили позитивний вплив систематичного використання нейрографічних технік арттерапевтичного малювання на розвиток ключових аспектів художньо-творчих умінь майбутніх учителів початкових класів порівняно з традиційними методами навчання. Зокрема, техніка зентангл виявилася ефективною для розвитку композиційних навичок, уважності до деталей та відчуття ритму. Дудлінг сприяв активізації спонтанності, асоціативного мислення та генеруванню оригінальних ідей. Зендудлінг як інтегрована техніка забезпечила комплексний розвиток як структурованого, так і вільного творчого самовираження. Окрім того, майбутні вчителі відзначали значне зниження рівня стресу та підвищення рівня креативності в процесі виконання арттерапевтичних завдань.

Обґрунтовано перспективність подальшого вивчення та узагальнення досвіду інтегрованого використання різноманітних арттерапевтичних технік для комплексного розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Ключові слова: художньо-творчі здібності, майбутні вчителі початкових класів, арттерапевтичне малювання, нейрографія, творчість.

Вступ. Сьогодні здатність до творчості є найважливішою умовою для успішного самовираження особистості, її самореалізації та адаптації у сучасному світі. У творчості «виявляється унікальна потреба людини в пошуку – її принципова ненаситність, бо потреба в пошуку – це потреба в постійній зміні самої людини» (Калошин, 2008).

Світовий освітній експерт, розробник міжнародного тестування PISA з Німеччини Андреас Шляйхер зазначає, що у майбутньому більш затребуваними будуть види діяльності, «які вимагають вирішувати нетривіальні завдання, застосовуючи нові технології. А деякі спеціальності будуть витіснені роботизованою працею». Для того щоб діти отримали необхідний досвід творчості, їм потрібно дати «простір для експерименту» (Мірошнікова, 2025). Сучасний світ стрімко змінюється під впливом тотальної цифровізації, глобалізації, зростання ролі креативності в економіці та швидкого науково-технічного прогресу. Ці глибокі трансформації вимагають від майбутніх учителів початкових класів не лише володіння знаннями, а й здатності до гнучкого, інноваційного мислення та творчого розв'язання непередбачуваних завдань.

Сьогодні вчитель повинен відповідати високим професійним і загальнокультурним стандартам, спрямованим на те, щоб змінити зміст освіти і зробити його інструментом системного розвитку творчої особистості учня та реалізації його творчих можливостей. Звичайно, підготовка таких фахівців у ЗВО педагогічного спрямування є складним процесом, який потребує постійного впровадження дієвих методик і новітніх технологій навчання, що мають безмежний потенціал у розвитку творчих і художніх здібностей здобувачів освіти.

В умовах швидких змін та зростання складності соціальних проблем здатність педагога мислити нестандартно, генерувати нові ідеї та заохочувати до цього своїх вихованців стає ключовою для забезпечення якісної освіти. Розвиток художньо-творчих здібностей, зокрема через арттерапевтичні методи, є важливим інструментом у цьому процесі, допомагаючи готувати вчителів, здатних виховувати творчі особистості, готових до викликів майбутнього.

Воєнна дійсність чинить глибокий травматичний вплив на психоемоційний стан дітей початкового шкільного віку. Постійні загрози обстрілів, звуки вибухів, необхідність переховуватися в укриттях, розлука з близькими, руйнування звичного середовища та втрата відчуття безпеки призводять до підвищеного рівня тривожності, страху, стресу, розгубленості та емоційної нестабільності. Діти можуть ставати більш дратівливими, плаксивими, замкнутими, мати проблеми зі сном та апетитом, демонструвати регресивну поведінку або, навпаки, агресію. Травматичний досвід може призвести до довготривалих психологічних наслідків, включаючи посттравматичний стресовий розлад.

У цих складних умовах розвиток творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів набуває особливого значення як потужний інструмент підтримки дітей. Творчість, зокрема художня діяльність, є природним способом для дітей виражати свої емоції, переживання та страхи, які вони не завжди можуть висловити словами. За допомогою малювання, ліплення, гри, музики діти можуть символічно опрацьовувати травматичний досвід, знаходити вихід своїм почуттям та відновлювати відчуття контролю над ситуацією. Вчитель, який володіє розвиненими художньо-творчими вміннями та знає основи арттерапії, може створювати безпечний та підтримуючий простір для такого самовираження, допомагати дітям вербалізувати свої переживання через творчість, сприяти зниженню тривожності та зміцненню їхньої психологічної стійкості.

Вибір арттерапевтичного малювання ґрунтується на доведеному потенціалі у розвитку креативності, зниженні стресу та сприянні емоційному благополуччю, що є особливо важливим для майбутніх учителів початкових класів, які працюватимуть із дітьми, що переживають складні часи.

Тож необхідність критичного перегляду та оновлення змісту фахової підготовки майбутнього учителя початкових класів як творчої особистості є очевидними. У процесі творчого розвитку майбутніх учителів початкових класів значну роль мають відігравати сучасні артпрактики, зокрема заняття з арттерапевтичного малювання. Тож саме на цьому було зацентовано увагу нашого дослідження.

Мета та завдання дослідження – розкрити методику розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів засобами арттерапевтичного малювання, зокрема нейрографічних технік.

Матеріали та методи дослідження. У процесі роботи було використано такі методи: аналіз наукової літератури (вивчення теоретичних праць із педагогіки, психології, мистецтвознавства, арттерапії, зокрема тих, що стосуються розвитку творчих здібностей, особливостей підготовки майбутніх учителів початкових класів та застосування арттерапевтичних технік); систематизація та узагальнення зібраного матеріалу; педагогічне спостереження за процесом виконання арттерапевтичних вправ майбутніми вчителями; фіксація та узагальнення одержаних результатів, їх інтерпретація.

Результати дослідження. Головною метою української освіти в сучасних умовах, на думку С. Яланської, є формування особистості, здатної до активної творчої діяльності (Яланська, 2018).

Без вирішення творчих завдань неможлива професійна діяльність учителя. Тому фахова підготовка майбутніх учителів початкових класів, насамперед, має спрямовуватися на всебічний творчий розвиток особистості, готової до активного запровадження нових психолого-педагогічних технологій розвитку творчості учнів.

До основних ознак творчої особистості звичайно відносять такі: гнучкість мислення, здатність до асоціативного мислення, творча уява, незалежність у розв'язанні проблем, толерантність до нестандартних ідей та відмінностей, високий рівень мотивації та самодисципліни. Ці характеристики формуються під впливом різних чинників, зокрема таких, як генетика, навчання, соціальне середовище та інші психологічні та соціальні аспекти життя людини (Руденко, 2015).

Творчий початок у педагогічній діяльності передбачає, що вчитель:

- здатен нестандартно опрацювати освітній контент, комбінуючи та адаптуючи його;
- готовий розробляти унікальні стратегії організації навчального та виховного процесів з учнями в різних форматах;
- володіє інструментарієм для стимулювання творчої активності учнів як на заняттях, так і в позаурочний час;
- відкритий до експериментальної педагогічної діяльності, спрямованої на вдосконалення освітнього процесу та розкриття творчого потенціалу учнів. (Руденко, 2015).

Усі дослідники однакові в тому, що шаблони, бар'єри минулого досвіду активно заважають становленню творчого стилю діяльності особистості, а причина їх найчастіше виявляється в недоліках навчання і виховання. Для активізації процесу розвитку творчих здібностей потрібні розширення сфери застосування раніше сформованої структури, перенос засвоєних зразків діяльності в нову ситуацію. З огляду на цей факт, цілком правомірною стає ідея використання в образотворчій діяльності незвичайних художніх матеріалів і нетрадиційних технік зображення. На думку багатьох науковців, дослідників мистецтва (та й нашого досвіду роботи), це дає змогу і дитині, і дорослій людині розкрити творчі здібності, формує естетичне сприйняття та смак, тренує характер, посидючість та здатність доводити справи до кінця (у деяких випадках навіть дає змогу створити справжній шедевр) (Пономарьова, 2019).

Відомо, що не всі люблять малювати, і найчастіше за все проблема виникає через невпевненість людини у своїх творчих можливостях, графічних здібностях. Доволі часто перші невдалі спроби малювати стають у подальшому приводом відмови від занять малюванням. Оволодіння основами художньо-творчих умінь для майбутніх учителів початкових класів є обов'язковим елементом їхньої успішної професійної діяльності. Тому так важливо здобувачам освіти прищеплювати любов до художньої творчості, допомагати долати страхи «некрасивих» виробів, а також розвивати елементарні навички малювання.

Дієвим та перевіреним на практиці способом здобуття віри у власні здібності є створення зображень із використанням нетрадиційних матеріалів та технік малювання. Зокрема, можна використовувати незвичайні художні матеріали: палички різних розмірів, гілочки та листя з дерева, поролон, канцелярські файли, целофан, харчову плівку, печатки, штампи з картону, овочів і фруктів, палички від морозива, ватяні кульки, ватяні палички, ватяні диски, спонжі, нитки, зубні щітки, гребінці, піпетки, йоржики для миття пляшок, пластикові кришки від пляшок, ложки, виделки, трубочки для коктейлю, зубочистки, гумки, повітряні кульки, свічки, пір'я тощо.

Дієвим способом підведення майбутніх учителів до усвідомлення своєї внутрішньої суті, своєї унікальності та неповторності, до відчуття гармонії із собою і світом, здобуття упевненості та натхнення є арттерапія.

Арттерапевтичне малювання є потужним інструментом для самовираження та опрацювання емоцій. На відміну від традиційного навчання образотворчого мистецтва, де акцент робиться на техніці та кінцевому результаті, арттерапія зосереджується на процесі творчості як засобі дослідження внутрішнього світу, вираження почуттів та переживань, зняття емоційної напруги та розвитку самопізнання. Дослідження показують, що заняття арттерапією сприяють зниженню рівня тривожності та стресу (Stuckey & Nobel, 2010), покращенню емоційного стану (Wood, Stuckey, Maze, & Nobil, 2011), підвищенню самооцінки та розвитку когнітивних функцій (American Art Therapy Association).

Арттерапія є терапією мистецтвом. Даний спосіб психологічної допомоги сприяє подоланню особистісних криз, хвилювань та відчуття страху завдяки креативності, допомагаючи індивіду пережити свої внутрішні конфлікти. І хоча цей спосіб відноситься до царини психології, він усе частіше використовується в освітній діяльності.

Арттерапія розглядається як інноваційна педагогічна технологія, що передбачає цілеспрямоване використання різних форм мистецтва з метою фасилітації передачі емоційного та афективного спектру переживань. На відміну від традиційних методик мистецької освіти арттерапевтичний підхід

орієнтований на забезпечення інтегративного та всебічного розвитку особистості молодшого школяра через механізми художньої самовираженості, когнітивного самопізнання та особистісної самореалізації.

Термін «арт», що походить від англійського *art* і позначає візуальне мистецтво, у контексті педагогіки в поєднанні з поняттям «технологія» набуває особливого значення. Педагогічна технологія тут розуміється як цілеспрямована сукупність психолого-педагогічних принципів, що лежать в основі ретельного відбору та творчого поєднання різноманітних форм, методів, способів, прийомів та виховних інструментів (Зубарева, 2021). Із цієї перспективи арттехнологія являє собою структуровану систему послідовних кроків, які здійснює педагог для ефективного розв'язання навчально-виховних завдань шляхом інтеграції різних видів мистецтва. Отже, ми розглядаємо арттехнології як багаторівневий комплекс методик, прийомів, організаційних форм та засобів, запозичених із різних галузей мистецтва, які свідомо застосовуються в освітньому процесі з головною метою – пробудити та всебічно розвинути творчий потенціал кожної особистості, а також сприяти глибокому усвідомленню важливості наукових фактів, предметів та явищ, що вивчаються.

Розглянемо деякі аспекти використання арттерапії у процесі навчання майбутніх учителів під час практичних занять з освітніх компонентів «Теорії та методики навчання мистецької галузі в початковій школі» (Образотворче мистецтво), організації спеціальних майстер-класів. Здобувачі освіти мають можливість виконувати нескладні зображення у різних арттерапевтичних техніках для подальшого їх опробування у процесі педагогічної практики, під час проведення пробних уроків «Мистецтво» та «Дизайн і технології» з учнями початкових класів. Особливо корисними такі техніки можуть бути в процесі роботи вчителя в інклюзивному освітньому просторі.

В українському арттерапевтичному просторі все більшої популярності набуває нейрографіка – інноваційний метод, що являє собою особливу форму організації розумової діяльності, інструмент глибокої трансформації психоемоційного стану особистості та ефективний спосіб розвитку художньо-творчого потенціалу у здобувачів вищої освіти. Початкові нейрографічні практики допомагають майбутнім педагогам налагодити глибинний зв'язок зі своїм внутрішнім світом через занурення у процес малювання (Арттехнології, 2024).

Нейрографічні техніки, зокрема зентангл (*zentangle*), дудлінг (*doodling*) та зендудлінг (*zendoodling*), є унікальними формами арттерапевтичного малювання, які мають специфічні переваги для розвитку художньо-творчих здібностей та психоемоційного стану.

Зентангл-малюнок передбачає створення абстрактних візерунків, що повторюються, на невеликих квадратних аркушах паперу. Дослідження (Stojcevski et al., 2023; McCord, McKenny & Horstmannshof, 2024) підтверджують, що зентангл сприяє підвищенню уважності, концентрації, зниженню рівня стресу та тривожності, а також розвитку відчуття ритму, композиції та дрібної моторики. Простота виконання робить його доступним для здобувачів освіти з будь-яким рівнем художньої підготовки, що особливо важливо для майбутніх учителів, які можуть відчувати невпевненість у своїх художніх здібностях.

Малюнок у стилі зентангл є своєрідним мініатюрним шедевром. Зазвичай він створюється за допомогою тонкого лінера та доопрацьовується графітовим олівцем. Такий підхід дає змогу автору досить експресивно відтворювати об'ємність зображуваних елементів, ілюзію їх динаміки та пластичність форм. Характерно, що композиція переважно розміщується на квадратному форматі зі стороною 9 см (Калька, 2021).

Початковим етапом для тих, хто опановує цю техніку, є позначення чотирьох крапок у кутах квадрата, розташовуючи їх на невеликій відстані від країв. Ці точки з'єднуються лініями, утворюючи своєрідну межу («бордюр»), яка може варіюватися від прямої до хвилястої (неправильної) форми. У межах цього окресленого простору учні олівцем наносять переплетені лінії, так звані «шалені лінії», що поділяють площину малюнка на різноманітні за розміром та унікальні за конфігурацією сектори. Наступним кроком є заповнення цих окремих зон різноманітними орнаментальними мотивами та візерунками за допомогою тонкого лінера. Вільні ділянки між зображеними елементами зазвичай зафарбовуються чорним кольором. Попередньо нанесені олівцеві лінії-розмежувачі видаляються, а самі зображені форми моделюються за допомогою графітного олівця для створення світлотіньових ефектів. Важливою особливістю зентангл-малюнків є їхня абстрактна природа, що передбачає можливість їх сприйняття під будь-яким кутом зору без втрати цілісності композиції.

Дрібний спонтанний малюнок, відомий як дудл (у перекладі «каракуля»), являє собою концентровану візуалізацію, яка виникає тоді, коли основна увага індивіда спрямована на іншу діяльність. Несвідоме малювання простих елементів (крапок, ліній, фігур) під час заняття іншою діяльністю, як показують дослідження (Andrade, 2010; Wammes et al., 2016), може покращувати пам'ять, концентрацію уваги та стимулювати творче мислення. У контексті розвитку художньо-творчих здібностей дудлінг допомагає подолати страх чистого аркуша, розвиває асоціативне мислення та сприяє генерації нових ідей. Дудли

створюються шляхом комбінування базових графічних елементів, таких як кола, завитки, крапки, лінії, шеврони та подібні, у більш складні та оригінальні композиції (Калька, 2021).

У навчальному контексті здобувачам освіти пропонується експериментувати з образами персонажів мультфільмів та коміксів, створювати карикатурні зображення знайомих осіб, відтворювати пейзажні мотиви, генерувати геометричні фігури та орнаменти тощо. Характерною особливістю дудлінгу є відсутність жорстких правил чи методик. Робота над малюнком відбувається на нерозмежованому аркуші, починаючи з будь-якої точки та поступово доповнюючи його різноманітними деталями, що спонтанно виникають у свідомості.

Зендудлінг являє собою гібридну версію попередніх двох стилів. Цей вид нейрографічної техніки забезпечує гнучкий підхід до творчості, сприяючи як розвитку композиційних навичок, так і спонтанності та оригінальності. Цей вид малювання також має довільну форму виконання. У зендудлінгу не використовується метод «рядка», що є характерною ознакою зентангл-малюнків. У ньому також відсутні вимоги чорно-білого виконання. Здобувачі освіти пробують створювати композиції не тільки на білому папері, а й на кольоровій основі. Окрім зображень, що виконуються чорною ручкою, композицію створюють аквареллю, кольоровими олівцями, пастеллю тощо.

Безперечно, розглянуті в дослідженні нетрадиційні художні матеріали та техніки зображення сприяють активізації творчості особистості. Варто також погодитися з думкою Л. Терлецької, яка зазначала, що засобами застосування арттерапевтичних технологій в освіті у вихованців активно розвиваються емпатія та позитивні відчуття; виникає почуття внутрішнього контролю та порядку; посилюється почуття власної гідності (Терлецька, 2016).

Висновки. Розвиток художньо-творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів засобами арттерапевтичного малювання являє собою перспективну експериментальну базу для дослідження. Розглянуті техніки нейрографічного малювання, що були використані як арттерапевтичні методи, показали позитивний вплив на розвиток певних аспектів художньо-творчих умінь майбутніх учителів початкових класів порівняно з традиційним навчанням. Так, зокрема, зентангл виявився ефективним для розвитку композиційних навичок, уважності до деталей, відчуття ритму та гармонії. Дудлінг сприяв розвитку спонтанності, асоціативного мислення, оригінальності ідей та подоланню страху чистого аркуша. Зендудлінг як комбінована техніка попередніх двох забезпечила комплексний розвиток як структурованого, так і вільного творчого вираження. Також дослідження виявило, що ефективність тієї чи іншої техніки залежить від індивідуальних особливостей та вподобань майбутніх учителів. Слід зазначити, що майбутні вчителі відзначили зниження рівня стресу та підвищення рівня креативності в процесі навчання та виконання творчих завдань.

Заняття з елементами арттерапевтичних технік дають змогу майбутнім учителям активно експериментувати з лінією, формою, кольором, художніми матеріалами та техніками зображення. У процесі виконання різнопланових завдань у здобувачів освіти формуються художньо-естетичний смак, відчуття впевненості у себе, віра у власні сили, знижується тривожність; поглиблюються знання у галузі композиції на площині; розвиваються гнучкість мислення та здатність до асоціативного мислення, творча уява і фантазія; графічні та творчі здібності, що є необхідними фаховими компетентностями для подальшої творчої роботи з учнями.

Інтегроване використання арттерапевтичних технік може мати значний позитивний вплив на комплексний розвиток художньо-творчих умінь майбутніх учителів початкових класів, що і стає перспективою подальшого вивчення та узагальнення.

Література

Арттехнології : навчально-методичний посібник / уклад.: О.А. Мірошніченко. Житомир : Бук-Друк, 2024. 180 с.

Зубарева О. Арттехнології у професійному становленні майбутніх учителів початкових класів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. № 16. С. 131–141.

Калошин В.Ф., Гоменюк Д.В., Сушенцева Л.Л. Розвиток творчості в учнів : методичний посібник. Харків : Основа, 2008. 111 с.

Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арттерапії : навчально-методичний посібник. Ч. 2. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 148 с.

Мірошнікова А. Андреас Шляйхер: «М'які навички 20-го століття стали твердими навичками 21-го». URL: <https://osvitoria.media/experience/andreas-shlyajher-m-yaki-navychky-20-stolittya-staly-tverdymy-navychkamy-21/> (дата звернення: 03.04.2025).

Пономарьова Г.Ф., Петриченко Л.О., Полякова І.В., Харківська А.А. Технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів : монографія. Харків : О.А. Мірошніченко, 2019. 272 с.

Руденко Л.С. Підготовка вчителя початкової школи до творчої педагогічної діяльності. *Вісник психології і педагогіки*. 2014. № 16. 2014. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7696/> (дата звернення: 06.04.2025).

Терлецька Л.Г. Психологія здоров'я: арттерапевтичні технології : навчальний посібник. Київ : Слово, 2016. 128 с.

Яланська С.П. Психологія творчості : навчальний посібник. 2-е вид., випр., доп. Полтава : Сімон, 2018. 182 с. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/6779> (дата звернення: 03.03.2025).

American Art Therapy Association. (n.d.). *Benefits of Art Therapy*. URL: <https://arttherapy.org/about/>

Andrade J. What does doodling do? *Applied Cognitive Psychology*. 2010. 24(1). 100–106.

McCord A., McKenny S., Horstmannshof L. Effects of Zentangle on Older Adults' Anxiety, Happiness, and Dexterity. *Activities, Adaptation & Aging*. 2024. 48(1). 1–17.

Stojcevski M., Cheung A., Agwu V., Fan X. Exploring Zentangle as a virtual mindfulness-based art intervention for people with serious mental illness. *BMC Psychiatry*. 2023. 23(1). 902.

Stuckey H.L., Nobel J. The connection between art, healing, and public health: A review of current literature. *American Journal of Public Health*. 2010. 100(2). 254–263.

Wammes J.D., Meade M.E., Fernandes M.A. The doodling revolution: Less effort, more retention. *Applied Cognitive Psychology*. 2016. 30(4). 611–617.

Wood M.J.M., Stuckey H.L., Maze J.R., Nobil J. The impact of a single art therapy session on mood states and salivary cortisol levels in adult cancer patients. *Art Therapy*. 2011. 28(2). 56–61.

Development of artistic and creative abilities of future primary school teachers through art therapeutic drawing

Ageyenko Tetyana

Senior Lecturer at the Department of Cultural Studies and Fine Arts

Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

Korsikova Kateryna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management Municipal Establishment

"Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

Nikulenko Svitlana

Candidate of Art History, Associate Professor, Head of the Department of Cultural Studies

and Fine Arts of the Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy Municipal Establishment

"Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

The relevance of the study is due to the growing need for creative primary school teachers who are able to support students in the face of rapid global change and wartime realities.

The purpose of the article is to reveal the methodology for developing the artistic and creative abilities of future primary school teachers using art therapeutic drawing, in particular neurographic techniques (zentangle, doodling, zendoodling).

The research methods included analysis of scientific literature, systematization and generalization of theoretical sources, and pedagogical observation of the process of performing art therapy exercises by future teachers.

The content of the article reveals theoretical aspects of the development of individual creativity, substantiates the specifics of training future primary school teachers as creative specialists, and also analyzes the impact of modern military reality on the psycho-emotional state of children and the need to use art therapy methods to support them.

The essence, principles, and possibilities of practical application of the zentangle, doodling, and zendoodling techniques in the context of developing the artistic and creative potential of future teachers are described in detail.

The results of the study demonstrated the positive impact of the systematic use of neurographic techniques of art therapeutic drawing on the development of key aspects of artistic and creative skills of future primary school teachers compared to traditional teaching methods. The Zentangle technique proved effective in

developing compositional skills, attention to detail, and a sense of rhythm. Doodling promoted spontaneity, associative thinking, and the generation of original ideas. Zendoodling, as an integrated technique, provided a comprehensive development of both structured and free creative expression. In addition, future teachers noted a significant reduction in stress levels and an increase in creativity during the process of performing art therapy tasks.

The prospects for further study and generalization of the experience of integrated use of various art therapy techniques for the comprehensive development of the creative potential of future teachers are substantiated.

Keywords: artistic and creative abilities, future elementary school teachers, art therapeutic drawing, neurography, creativity.

References

- American Art Therapy Association. (n.d.). *Benefits of Art Therapy*. Retrieved from: <https://arttherapy.org/about/>
- Andrade, J. (2010). What does doodling do? *Applied Cognitive Psychology*, 24(1), 100–106.
- Kalka, N., Kovalchuk, Z. & Odintsova, G. (2021). *Praktykum z art-terapiyi : navchal'no-metodychnyy posibnyk* [Art therapy workshop: educational and methodological manual]. Part 2. Lviv : L'vivs'kyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 148. [in Ukrainian].
- Kaloshyn, V.F., Homenyuk, D.V. & Sushentseva, L.L. (2008). *Rozvytok tvorchosti v uchniv: metodychnyy posibnyk* [Development of creativity in students: a methodological manual]. Kharkiv: Vyd. hrupa "Osnova", 111. [in Ukrainian].
- McCord, A., McKenny, S., & Horstmanshof, L. (2024). Effects of Zentangle on Older Adults' Anxiety, Happiness, and Dexterity. *Activities, Adaptation & Aging*, 48(1), 1–17.
- Miroshnikova, A. Andreas Shlyaykher: "M'yaki navychky 20-ho stolittya staly tverdymy navychkamy 21-ho" [Andreas Schleicher: "The soft skills of the 20th century have become the hard skills of the 21st"]. Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/andreas-shlyajher-m-yaki-navychky-20-stolittya-staly-tverdymy-navychkamy-21/> [in Ukrainian].
- Miroshnychenko, O.A. (2024). *Art-tekhnohiiyi : Navchal'no-metodychnyy posibnyk*. [Art technologies: Educational and methodological manual]. Zhytomyr : TOV "Vydavnychyy dim Buk-Druk", 180. [in Ukrainian].
- Ponomareva, G.F., Petrychenko, L.O., Polyakova, I.V. & Kharkivska, A.A. (2019). *Tekhnolohiiyi rozvytku kreatyvnykh zdibnostey maybutnikh uchyteliv* [Technologies for developing creative abilities of future teachers]. Kharkiv: Vydavets' O.A. Miroshnychenko, 272. [in Ukrainian].
- Rudenko, L.S. (2014). *Pidhotovka vchytelya pochatkovoyi shkoly do tvorchoyi pedahohichnoyi diyal'nosti* [Preparation of primary school teachers for creative pedagogical activity]. *Visnyk psykholohiiyi i pedahohiky*, 16. Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7696/> [in Ukrainian].
- Stojcevski, M., Cheung, A., Agwu, V., & Fan, X. (2023). Exploring Zentangle as a virtual mindfulness-based art intervention for people with serious mental illness. *BMC Psychiatry*, 23(1), 902.
- Stuckey, H.L., & Nobel, J. (2010). The connection between art, healing, and public health: A review of current literature. *American Journal of Public Health*, 100(2), 254–263.
- Terletska, L.G. (2016). *Psykholohiya zdorov'ya: art-terapevtychni tekhnolohiiyi : navchal'nyy posibnyk*. [Health Psychology: Art Therapeutic Technologies: Textbook]. Kyiv: Vydavnychyy Dim "Slovo", 128. [in Ukrainian].
- Wammes, J.D., Meade, M.E., & Fernandes, M.A. (2016). The doodling revolution: Less effort, more retention. *Applied Cognitive Psychology*, 30(4), 611–617.
- Wood, M.J.M., Stuckey, H.L., Maze, J.R., & Nobil, J. (2011). The impact of a single art therapy session on mood states and salivary cortisol levels in adult cancer patients. *Art Therapy*, 28(2), 56–61.
- Yalanska, S.P. (2018). *Psykholohiya tvorchosti : navch. posib.* [Psychology of Creativity: Textbook]. 2-e vyd. Poltava: Simon, 182 p. Retrieved from: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/6779> [in Ukrainian].
- Zubareva, O. (2021). *Art-tekhnohiiyi u profesiynomu stanovlenni maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv*. [Art technologies in the professional development of future primary school teachers]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*, 16, 131–141. [in Ukrainian].

Accepted: May 29, 2025